

Pašnāvības mūsdienu Latvijas diskursā

Edīte Pauna

*Rīgas Stradiņa universitāte, Socioloģijas
un psiholoģijas katedra, Latvija*

Ievads. Balstoties uz Pasaules Veselības organizācijas datiem, Latvija ir 5. vietā Eiropā un 11. vietā pasaulē pašnāvību skaita ziņā (*WHO*, 2017), līdz ar to šī realitāte skar vairāk cilvēku, nekā pieņemts uzskatīt. Tomēr par pašnāvību problemātiku Latvijā runā maz, nav atbalsta grupu aizgājušo cilvēku tuvinieku atbalstam, un individuālais atbalsts, piemēram, psihoterapija, ir dārgs pakalpojums. Pašnāvību izpēti sociālantropoloģijas ietvaros ir sākusies salīdzinoši nesen (*Staples & Widger*, 2012), un to var saistīt ar epistemoloģiskām un metodoloģiskām grūtībām saistībā ar pašnāvību etnogrāfisko izpēti (*Broz & Münster*, 2015).

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis ir izpētīt pašnāvību naratīvu Latvijā, t. i., ko par pašnāvību stāsta cilvēki, kuriem ar to ir bijusi saistība (tuvinieki), un personas, kurām ar pašnāvību nav bijusi tieša saistība. Pētījumā izmantotas nestrukturētās jeb etnogrāfiskās intervijas, kas ir mazāk formālas un mazāk balstās uz intervētāja vadību, atgādinot neformālu sarunu (*Bernard*, 2006). Dati tika fiksēti dienasgrāmatā.

Rezultāti. Par pašnāvībām Latvijā runā maz, taču aptaujātie no šī temata apzināti nevairās. Tuvinieki bieži min, ka šis pārdzīvojums ir tik privāts, ka publiski par to runāt negribas. Tomēr vairāki aptaujātie pauda atvieglojumu, ka var par to izrunāties, jo pašnāvība ir kā privāts un nevēlams noslēpums, kuru nedrīkst izpaust. Ar pašnāvībām nesaistītu cilvēku viedoklis ir abstraktāks, lai arī visi aptaujātie tieši vai netieši pazinusi kādu, kas ir veicis pašnāvību.

Sarunās vairāk dominēja pārdomas par pēcnāves dzīvi vai personīgo izvēli. Parasti pārdomas papildina dažādi stāsti par kādu zināmu pašnāvību, tādēļ tika minēti iemesli un apspriesta aizgājēja personība. Lai arī pašnāvnieku tuvinieku izteicienos pavīd bažas par apkārtējo cilvēku nosodījumu saistībā ar pašnāvību, nevienā sarunā tas netika atklāti izteikts. Diskursa ietvaros pašnāvība ir tabu, jo pat informanti, kas ir profesionāļi, piemēram, psiholoģijas un socioloģijas pētījumos, norādīja, ka par šo tēmu vajadzētu interesēties pēc iespējas mazāk, bet, ja to dara, tad jāizmanto kvantitatīvās pētniecības metodes.

Secinājumi. Balstoties uz novērojumiem, noskaidrots, ka Latvijā ar pašnāvību saskāries teju ikviens aptaujātais informants, taču tā atrodas publiskās telpas perifērijā, proti, tā ir tepat līdzās, bet par to nerunā. Pašnāvība ir fenomens, kas atrodams Latvijas vēstures avotos un kultūras vēsturē. Pašnāvībai piemīt definējoša nozīme, t. i., saistībā ar kādas vēsturiskas personas dzīvi pašnāvība palīdz skaidrot personības radošo izpausmju ievirzi, piemēram, Austras Skujiņas (1909–1932) dzeja. Tā kā pašnāvība ir kompleks fenomens, šis pētījums ir tikai sākums padziļinātai problēmas izpētei.